

MO16: Čína

- Imperiální tlak v 19. stol.
- Vývoj od pádu císařství ke vzniku ČLR
- Vznik ČLR, Velký skok, kulturní revoluce
- Détente, ekonomické reformy a mocenský vzestup

1) OSOBNOSTI. Poznejte následující osobnosti a zařaďte je do kontextu dějin.

Mao Ce-tung, Čankajšek, Čou En-laj, Henry Kissinger, Lin Piao, Liou Šao-čchi, Pchu I, Sunjatsen, Teng Siao-pching, Ťiang Ce-min, Ťiang Čching

2) POJMY

Boxerské povstání, Čínská republika, Dlouhý pochod, Gang čtyř, Hnutí sta květů, Kulturní revoluce, Kuomintang, Mandžukuo, Mandžusko, masakr na náměstí Nebeského klidu, nankingský masakr, opiové války, pingpongová diplomacie, Rudá kniha, Rudé gardy, Velký skok vpřed, warlord, speciální ekonomická zóna

3) TEXTY. Přečtěte si následující texty a odpovězte na otázky.

TEXT 1

Zapojení armády a konečně i celého Japonska do událostí v Mandžusku mělo podstatně hlubší kořeny. V obecném povědomí přežívalo Manžusko jako odškodné za životy 100 000 Japonců padlých v rusko-japonské válce. Vojenští stratégové viděli v Mandžusku nárazník proti ruskému vlivu ze severu. Vojenské úvahy posílila po roce 1918 i politika šíření komunismu. Ze všech zahraničních investic v Mandžusku bylo 75 procent japonského původu, mimořádně důležitou roli hrála zejména Jihomandžuská dráha. V Mandžusku žil téměř milion japonských státních příslušníků, zejména Korejců, a v této oblasti se 40 procent japonského obchodu s Čínou. Ekonomické důvody pro expanzi silně podpořila i vleklá hospodářská krize. I přes všechny tyto rozličné zájmy Japonsko nemělo v úmyslu učinit z Mandžuska pouhou kolonií. Spokojilo se s udržení formální čínské suverenity při existenci pololoutkové vlády, jinými slovy s mocenskou rovnováhou, které bylo možno dosáhnout díky roztržité Číně. Koncem 20. let se však tato rovnováha začala hroutit, neboť v letech 1926. 1928 se ozývaly hlasy nacionalistů volající po sjednocení Číny a rostoucí čínský nacionalismus stále silněji ohrožoval pozice Japonska v Mandžusku. (...) Pokud si Japonsko chtělo udržet své pozice v Mandžusku, vojenský zásah byl nevyhnutelný. K tomuto závěru došla i většina politických stran a všechny armádní skupiny se shodly na nutnosti nějakého zásahu.

Albert M. CRAIG, Edwin O. REISCHAUER. *Dějiny Japonska*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2000.

- *Jaký byl hlavní důvod podle úryvku pro vojenskou intervenci Japonska do Mandžuska na začátku 30. let 20. století?*
- *Našli byste ve světových dějinách 20. století obdobný příklad území, které konkrétní země považovaly za svou sféru vlivu a pro jejíž udržení se nakonec rozhodly pro vojenský zásah?*

TEXT 2

Generál Čankajšek, který v roce 1927 přestal být souběžcem komunistů a dal roztržce ráz masakru, nedokázal vtisknout obrovské, slabé a vnitřně rozdrobené zemi více než zdání jednoty. Byl jmenován (1928) generalissem a předsedou výkonného výboru vládnoucí Národní lidové strany, Kuomintangu (...). Ale jeho skutečná moc nesahala daleko za hranice hlavních měst—Nan-Kingu a potom Čchung-čchingu. Kuomintang, rozdělený na rivalizující frakce—tzv. kliku CC (bratři Čchenů), „Modré košile“, „Politickou studijní skupinu“, kliku vojenské akademie ve Wam-pu, atd.—mu nemohl být skutečnou oporou. I z toho důvodu vycházel Čankajšek vstříc statkářské třídě a jejím vojensko-politickým reprezentantům, provinčním generálům (warlords). Mnozí se domnívají, že páteří jeho moci byla vlastně „Společnost zeleného draha“, Čching Pang, která mu nejvíce pomohla v protikomunistickém převratu a byla nejdůležitější nekomunistickou složkou hnutí odporu na Japonci okupovaných územích.

Karel DURMAN. *Popely ještě žhavé. Velká politika 1938-1991. Díl I. Válka a nukleární mír 1938-1964*. Praha: Karolinum, 2004.

- *Co bylo základem neúspěchu Čankajškovy vlády?*
- *Definujte pojem „warlord“.*

TEXT 3

Čou En-laj a další pragmatikové radili k opatrnosti. Maova odpověď však zněla: „Každý, kdo nechce udělat velký skok, je pravicový konzervativce.“ V dubnu 1958 byla vytvořena první „lidová komuna“, kde byly zrušeny záhumnky a zavedeno společné stravování; současně se všude na venkově začaly stavět vysoké pece, aby se i ČLR stala „zemí ocele“. (...) Svět z dálky (...) zaznamenával zprávy o stále se zvyšujících směrných číslech: vyrábět od počátku 70. let ročně 700 milionů tun oceli, tj. více než celý ostatní svět dohromady, sklízet 350 milionů tun obilovin atd. (...) Klimatické podmínky roku 1958 byly ideální, ale protože se rolníci museli věnovat spíše tavbě oceli, zůstala velká část úrody nesklizena. O čínských „svátcích jara“ 1959 již podle důvěrných stranických informací hladovělo kolem 23 milionů lidí, staří a slabí začínali umírat. Následující přírodní pohromy v řadě oblastí zkázu dovršily. Otřes z poznání, že „velký skok“ byl skokem do prázdna, se projevil jen slabě. Bylo uznáno, že tavit ocel „podomácku“ je nesmyslné; pece, jimž předtím obyčejný člověk musel obětovat hrnce a lžíce, byly tedy „poručeny větru a dešti“.

Karl DURMAN. *Popely ještě žhavé. Velká politika 1938-1991. Díl I. Válka a nukleární mír 1938-1964.* Praha: Karolinum, 2004.

- *O jakých událostí úryvek pojednává? Zasaďte text do historického kontextu.*

TEXT 4

Jádrem problému byla obrovská rozloha Číny a její přímé sousedství se Sovětským svazem—aspekty, které z Pekingu činily přirozeného konkurenta, nikoli spojence Moskvy. Spojenectví obou zemí se zakládalo na ideologii a oboustranné potřebě socialistické mystiky jakožto legitimizujícího činitele. (...) Přesto však okolnosti Chruščova neúprosně posouvaly k fatální roztržce s čínskými soudruhy. (...) První takovou okolností bylo, že stát čínských rozměrů se dříve či později musel domáhat rovnoprávného postavení se SSSR v rámci komunistického hnutí, což by znamenalo citelné oslabení sovětské prestiže. Dále nesmíme opomenout, že Čína byla v padesátých letech zavlečena do ostrého konfliktu se Spojenými státy, jež dosud vystupovaly jako ochránce nacionalistického režimu na Tchaj-wanu. Číňané se jménem mezinárodní solidarity dožadovali bezvýhradné dovětské podpory při konfliktu s Američany a Čankajškem, včetně dodávek jaderných zbraní. Na tyto výzvy se jim však z Moskvy dostávalo pouze zdrženlivých odpovědí. Na jedné straně Sověti potřebovali čínskou pomoc a jednotu bloku, aby posílili vlastní postavení při jednání s USA, na straně druhé se obávali, že by je čínská nesmiřitelnost mohla zatáhnout do války se Spojenými státy. Mao Ce-tung hodlal v případné jaderné válce obětovat tři sta milionů svých lidí a socialismus budovat se zbylými třemi sty, jež by konflikt přežily. Tyto lehkovážné představy postrádaly pro Moskvu jakýkoli půvab.

Martin MALA. *Sovětská tragédie. Dějiny socialismu v Rusku v letech 1917-1991.* Argo, 2004.

- *Které faktory vedly podle úryvku ke zhoršení čínsko-sovětských vztahů na konci 50. let?*
- *Co dalšího, jež úryvek nezmiňuje, zapříčinilo vzdálení Maa a Chruščova?*

TEXT 5

V Číně bylo v letech 1980 až 1984 vytvoření 6 speciálních ekonomických zón (SEZ) za cílem přílivu investic ze zahraničí. Byly otevřeny v rámci provádění ekonomických reforem čínskou vládou. V roce 1984 bylo též otevřeno 14 čínských přístavů pro mezinárodní obchod. Byly zde sníženy či zrušeny cla a jsou vybírány nižší daně. Postupnými reformami byly otevřeny další přístavy i celé pobřežní provincie a vytvořil se tak několika úrovnový systém postupného otevírání se zahraničnímu obchodu na pobřeží, v povodí řek a ve městech. Čínská vláda si od toho slibuje větší přísun zahraničních investic. Dnes existuje 15 zón volného obchodu, 23 ekonomických a průmyslových zón na úrovni městských prefektur a 53 nových oblastí ve velkých a středně velkých městech, které jsou zaměřeny na různá průmyslová odvětví.

WIKIPEDIA. *Speciální ekonomická zóna.* Online. [cit. 2024-10-29].

- *Vysvětlete, co je speciální ekonomická zóna (SEZ).*
- *V jakém historickém kontextu byly SEZ zřizovány?*

TEXT 6

Většina obětí tehdy zemřela na následky střelných zranění. Vojáci do lidí stříleli hlavně na bulváru Chang An nebo v přilehlých ulicích. Účastníky protestů později tajná policie dohledávala v nemocnicích a na univerzitních kolejích. Ke studentům se tehdy přidali i dělníci a novináři a tisíce jich za to skončily ve vězení. Zásah armády tehdy osobně nařídil nejvyšší muž komunistické strany a reformátor Teng Siao-pching. Jakoukoli vzpomínku nebo dokonce shromáždění pevninská Čína i po čtyřiceti letech přísně zakazuje a trestá. Letos tak budou postupovat i Hongkong a Macao.

David JAKŠ. Před 32 lety došlo k masakru na náměstí Nebeského klidu. Jeho připomínku trestá Čína, Hongkong i Macao. Online. *iRozhlas*. 4. červen 2021.

- *Co se stalo na náměstí Nebeského klidu? Zasad'te do historického kontextu.*
- *Pokuste se najít podobné události kdekoli na světě, které se odehrávaly v podobné době, a srovnejte je.*

TEXT 7

Navzdory své dlouhé a slavné historii se totiž Čína na přelomu 19. a 20. století nacházela ve stavu politického i hospodářského úpadku. Neschopnost císaře řešit situaci vedla ke vzniku mnoha revolučních skupin usilujících o zásadní změnu. Zpráva o svržení císařské dynastie Čching a vyhlášení Čínské republiky v říjnu 1911 zastihla Sunjatsena v USA, odkud ihned přicestoval domů a byl zvolen prvním prezidentem Čínské republiky. Zemi ale nakonec ovládli různí generálové a začala občanská válka.

Sunjatsen stál zároveň u zrodu klíčové čínské politické strany Kuomintang (Národní lidová strana) a je především autorem takzvaných Tří principů národa, poprvé publikovaných v roce 1905 a později modifikovaných. Šlo o nacionalismus, tedy osvobození Číny od imperiální dominance, demokracii podle západních modelů a sociální spravedlnost ve smyslu blahobytu pro všechny. Sunjatsen žádal o podporu své vlády americkou administrativu, ale nebyl vyslyšen. Začal se obklopovat spolupracovníky, z nichž mnozí byli agenti Moskvy. Ti v roce 1923 Sunjatsena přesvědčili, aby se spojil s nepočetnou komunistickou stranou, což by Kuomintangu zaručilo přístup k mase čínských rolníků a dělníků. Sunjatsen souhlasil a Kuomintang reorganizoval podle leninských myšlenek. Zemřel ale dřív, než mohl cokoli ze svých myšlenek realizovat. Sunjatsenův nástupce v čele Kuomintangu Čankajšek se s komunisty dostal do sporů, které vyvrcholily občanskou válkou. Poražení Čankajškovi stoupenci se stáhli na ostrov Tchaj-wan, jehož vláda dodnes sama sebe považuje za pokračovatelku Čínské republiky z roku 1912. Rovněž komunistický Peking věří, že je dědicem Sunjatsenova odkazu a odmítá uznat nezávislost Tchaj-wanu, který považuje za svou provincii.

David HERTL. Sunjatsen, revolucionář a první čínský prezident. Online. *iRozhlas*. 11. listopad 2021.

- *Kdo byl Sunjatsen a jaká byla jeho role v čínských moderních dějinách?*
- *Jak se vztahují k Sunjatsenovi čínští komunisté a jak Kuomintang?*

4) UDÁLOSTI. Prostudujte, zasad'te do historického kontextu, interpretujte.

